

Vijf uitdagende scenario's Naar een ander eindexamen geschiedenis voor havo en vwo

DOOR TIM HUIJGEN

Tim, waarom eindigt de geschiedenis in 1991? Ik moet even nadenken over deze vraag van Maarten uit havo 5. 'Hoe kom je daarbij?', vraag ik. 'Nou', zegt Maarten, 'de tijdvakken en de onderwerpen die wij behandelen gaan maar tot 1991'. Verrek, denk ik. Deze leerling, die ons bijna gaat verlaten, heeft in zijn laatste jaar bij ons op school geleerd dat de geschiedenis stopt in 1991. Is dit mijn fout geweest?

Misschien wel, maar misschien komt het ook wel door het overvolle examenprogramma dat leerlingen in de bovenbouw havo en vwo moeten voltooien voor geschiedenis. Hoe kan het anders? Een poging om de discussie op gang te brengen.

Twee belangrijke problemen

Er zijn twee grote problemen binnen het huidige geschiedenis-onderwijs. Het eerste probleem betreft het centraal eindexamen. Meet dit wat wij, als beroepsgroep, graag willen dat het meet? Belangrijke historische vaardigheden, zoals het schrijven van een historisch betoog op basis van een set bronnen, worden namelijk niet getoetst. 'Ja, maar daar heb je dan toch schoolexamens voor?' Leraren ervaren echter veel maatschappelijke druk om hoge resultaten te boeken op het centraal examen. Hierdoor zijn schoolexamens vaak gedegradeerd tot generale repetities voor het centraal examen. In de lessen is hierdoor minder aandacht voor het onderzoekende karakter van ons vak en laat dit nu juist de vaardigheid zijn die in het vervolgonderwijs van onze leerlingen veelal centraal staat. Het tweede probleem betreft de voorgeschreven stof die leraren moeten behandelen. Momenteel bestaat het eindexamenprogramma uit 10 tijdvakken en drie (havo) of vier (vwo) verdiepende thema's. Ondanks een recente verlichting van de leerstof voor de havo blijft het programma overvol. Oorzaak is een slap compromis tussen het tijdvak-programma, zoals de commissie de Rooy dat graag wilde, en het oude programma met thema's dat, volgens CITO, beter kan worden getoetst¹.

Hoe kan het anders?

Scenario #1: afschaffen van de centrale examinering

We beginnen met het radicalste scenario. Schaf de centrale examens af. Geef leraren alleen een lijst met doelen voor het schoolvak geschiedenis en geef hun de vrijheid om, op basis van deze doelen, hun eigen curriculum en toetsingsvormen te ontwikkelen. SLO, expertisecentra en lerarenopleidingen kunnen leraren hierbij bijvoorbeeld ondersteunen. Opgestelde

leerplannen kunnen eventueel ter goedkeuring worden voorgelegd aan een onafhankelijke organisatie. In Vlaanderen regelen Verenigde staten zijn goede voorbeeldvragen te vinden waarbij leerlingen bijvoorbeeld een aantal bronnen krijgen en op basis hiervan een stelling of vraag moeten onderzoeken (document-based questions)⁵. Dit type vragen sluit ook veel beter aan bij het vervolgonderwijs. Wil je geschiedenis gaan studeren bij Cambridge? Prima, maar een belangrijk deel van de toelatingstest bestaat uit casustoetsing. Kandidaten moeten bijvoorbeeld op basis van drie bronnen een betoog schrijven waarin ze verschillende visies op een historisch verschijnsel analyseren⁶. Kunnen leraren dit soort vragen echter objectief nakijken? Getrainde beoordelaars kunnen het examen ook nakijken. Ben je direct af van de discussie over de eerste en tweede corrector.

Scenario #2: examineer centraal aan het einde van de onderbouw

Een ander radicaal idee: neem een centraal examen niet af aan het einde van de bovenbouw, maar het einde van de derde klas. In Frankrijk wordt het *Collège*, dat vergelijkbaar is met onze onderbouw maar officieel vier jaar duurt, ook afgesloten met een centraal examen om te kijken of leerlingen bepaalde kennis en vaardigheden beheersen⁷. Het onderbouwwexamen voor geschiedenis dient zich te richten op het testen van historische kennis van verschillende periodes en op de beheersing van de historische vaardigheden. In samenspraak met leraren en experts kan worden vastgesteld welke kernpunten in ieder geval aan de orde moeten komen. In de bovenbouw is hierdoor meer ruimte voor verdieping, grotere projecten en het uitvoeren van historisch onderzoek en daarover rapporteren. Scholen en leraren kunnen net als in het eerste scenario bepalen hoe dit

getoetst wordt. Nog een voordeel: met een goede analyse van het onderbouwwexamen kan in de bovenbouw het onderwijs meer worden toegespit op de individuele behoeften van een leerling. Havoleerlingen die goed scoren, kunnen instromen in de vwo-stroom van geschiedenis en andersom. Verder gelden dezelfde beperkingen als bij het eerste scenario en kan er meer druk worden ervaren door onderbouwdocenten.

Scenario #3: stel andere vragen op het examen

Laat het centraal examen bestaan, maar focus op een ander type vragen. Veel vragen op het huidige examen zijn op te lossen met reproductieve trucjes en feitelijk meten we dan alleen historische kennis. Waar kunnen leerlingen laten zien dat ze op basis van bronnen een vraagstelling kunnen onderzoeken en beantwoorden? Onmogelijk om dit te toetsen? In het *Diploma Programme* van International Baccalaureate stellen ze prachtige vragen die leerlingen moeten uitwerken tijdens een sessie. Hoe en waarom konden nationalistische groeperingen in Azië of Afrika profiteren van de Eerste of Tweede Wereldoorlog?

Analyseer de factoren die bijdroegen aan het einde van de Koude Oorlog⁴. Ook binnen het *Advanced Placement* programma in de Verenigde staten zijn goede voorbeeldvragen te vinden waarbij leerlingen bijvoorbeeld een aantal bronnen krijgen en op basis hiervan een stelling of vraag moeten onderzoeken (document-based questions)⁵. Dit type vragen sluit ook veel beter aan bij het vervolgonderwijs. Wil je geschiedenis gaan studeren bij Cambridge? Prima, maar een belangrijk deel van de toelatingstest bestaat uit casustoetsing. Kandidaten moeten bijvoorbeeld op basis van drie bronnen een betoog schrijven waarin ze verschillende visies op een historisch verschijnsel analyseren⁶. Kunnen leraren dit soort vragen echter objectief nakijken? Getrainde beoordelaars kunnen het examen ook nakijken. Ben je direct af van de discussie over de eerste en tweede corrector.

Scenario #4: maak het schoolexamen belangrijker

In 2018 publiceerde de Commissie Kwaliteit Schoolexamens haar rapport. Deze commissie concludeerde, onder andere, dat scholen nauwelijks schoolexamens naar eigen inzicht invullen, maar deze examens gebruiken als oefening voor het centraal examen⁷. Het welbekende 'teaching to the test'. Op dit moment tellen de cijfers voor het schoolexamen en het centraal examen beide voor 50% mee in het eindcijfer van een leerling. Door het schoolexamen een hogere geweg te geven, kunnen scholen en leraren schoolexamens inrichten met stof die zijzelf belangrijker en relevanter voor hun leerlingen achten. Indien de verplichte leerstof echter niet wordt aangepast, blijven de leraren opge zadeld met een overvol programma. Zeker in de havo blijft er dan weinig tijd over om lessen te kunnen invullen met andere thema's en onderwerpen.

Scenario #5: verlicht het examenprogramma

Waarom zijn er drie of vier thema's voorgeschreven door het College voor Toetsen en Examens en niet een of twee? Is er anders niet genoeg stof om centraal te toetsen? Moeten leerlingen 180 minuten lang dezelfde soort vragen maken in een centrale zitting? Of kan dit ook anders worden georganiseerd? Indien de voorgeschreven stof wordt beperkt, ontstaat ruimte voor leraren om aandacht te besteden aan wat zij daadwerkelijk belangrijk vinden. Tevens ontstaat ruimte om in te kunnen gaan op onderwerpen die leerlingen zelf aandragen waardoor zij het schoolvak geschiedenis nog relevanter gaan vinden. Op mijn eigen school hebben wij het afgelopen jaar hiermee geëxperimenteerd in de

vierde klas van het vwo en op verzoek van leerlingen lesgegeven over bijvoorbeeld 9/11 en de Amerikaanse burgerrechtenbeweging. Onderwerpen die niet in het eindexamenprogramma zitten, maar het waren superleuke lessen, voor zowel de leraar als de leerlingen.

Samenvattend

Dat het eindexamenprogramma beter kan, daar zijn veel leraren het over eens. Maar hoe? Door het schetsen van deze scenario's wordt de discussie concreter en hopelijk gestimuleerd. Ik wil in ieder geval leerlingen, zoals Maarten, meegeven dat de geschiedenis niet stopt in 1991. ●

► **Dr. Tim Huijgen is vakdidacticus geschiedenis en onderzoeker bij de Rijksuniversiteit Groningen en leraar geschiedenis bij het Stadslyceum in Groningen. Hij publiceert regelmatig over de toekomst van het schoolvak geschiedenis.**

Tim Huijgen

¹ Zie voor deze discussie o.a.

www.historici.nl/verslag-geschiedenis2032-discussie-over-nut-noodzaak-en-toekomst-van-geschiedenisonderwijs en www.nrc.nl/nieuws/2011/07/18/de-tien-tijdvakken-van-de-rooy-zijn-slecht-te-toetsen-12026221-a150501

² Voor meer informatie over het onderwijs in Vlaanderen zie: <https://onderwijs.vlaanderen.be/nl/onderwijspersoneel/van-basis-tot-volwassenenonderwijs/lespraktijk/eindtermen-en-leerplannen>

³ Meer informatie over het *Diplôme National du Brevet des Collèges* is te vinden via: www.education.gouv.fr/cid2619/le-diplome-national-du-brevet.html

⁴ Voor voorbeeldvragen zien: www.ibo.org/contentassets/7f6c7681e0b544fcb0541c1229c7521d/gp3_historyhls12.pdf

⁵ Voor voorbeeldvragen zie: <https://secure-media.collegeboard.org/ap/pdf/ap-world-history-frq-2017.pdf>

⁶ Voor een voorbeeld zie: www.undergraduate.study.cam.ac.uk/files/publications/haa_s2_question_paper_2016.pdf

⁷ Het volledige rapport is te lezen via: www.vo-raad.nl/system/downloads/attachments/000/000/696/696/original/Een_volwaardig_schoolexamen_Rapport_Commissie_Kwaliteit_Schoolexaminering_17_december_2019.pdf?1545036000